

Oranjezon en Amerikaanse vogelkers - een kwestie van lange adem

Door Huibert Simons

Zoals in veel duin- en bosgebieden in West Europa heeft de Amerikaanse vogelkers (*Prunus serotina*) zich ook een plek verschaft in de duinen aan de Nederlandse kust. En ook hier maakte de aanvankelijke tevredenheid over het feit dat de soort zich handhaafde, plaats voor teleurstelling. De soort wordt inmiddels al decennia beschouwd als een dominante tegenvallende exoot. Als invasieve soort in duinstruweel en open duin is hij relatief nieuw: pas de laatste 15 tot 20 jaar concurreert hij serieus met de inheemse duinflora. Het Zeeuwse Landschap heeft de strijd met de Amerikaanse vogelkers aangebonden.

Kenmerken en Europese carrière

De Amerikaanse vogelkers heeft zijn oorsprong in het oosten van Noord-Amerika en kwam in de 17de eeuw Europa binnen via Frankrijk, waar hij parken en tuinen moest verfraaien. Hij heeft donkergroene glanzende bladeren, zit tjokvol kleine zwarte kersen en kleurt in de herfst prachtig oranje, rood en bruin. Eind negentiende eeuw werd overgegaan tot toepassing in de bosbouw met als doel arme bodems van voormalige dennenbossen te verbeteren.

Tevens had men hoge verwachtingen van het 'kersenhout,' maar door de slechte stamkwaliteit in de aanplantingen zijn de houtopbrengsten tegengevallen. De soort werd verder ingezet als hakhout en brandwering in singels rondom dennenbossen. Hoewel het tegenvallende profijt en de autonome verspreiding na de introductie al snel bekend waren, is de aanplant ervan tot in de jaren vijftig doorgegaan. Uiteraard heeft de vogelkers niet alleen negatieve eigenschappen. Als kreupelbos vormt hij een zeer geschikte schuilplaats voor

wild, vogels en kleine zoogdieren waarderden zijn kersen als lekkernij. Met name koperwieken, spreuuwen en zwartkoppen profiteren er in Oranjezon in het najaar volop van. Maar zoals met veel exoten het geval is, kunnen inheemse soorten dezelfde rol prima vervullen.

Kwaadaardige exoot

Exoten variëren in gedrag en concurrentiekracht en kunnen op basis daarvan ingedeeld worden op een schaal van 'onschuldig' tot 'kwaadaardig'. Exoten die inheemse soorten

► Foto Chiel Jacobusse.
Oranjezon nog in ochtendjapon.

◀ Foto Huibert Simons.
Grazende pony's op een plek
waar eerder vogelkers stond.

niet verdringen, niet domineren en zich niet voortplanten zitten aan de onschuldige zijde. *Prunus serotina* is echter door een aantal eigenschappen een soort met een hoge concurrentiekracht. Hij kiemt gemakkelijk op armere bodems, laat weinig andere planten in de nabijheid toe en kan al na drie jaar bloeien en bessen dragen, die makkelijk verspreid worden door vogels. Bovendien zijn er niet veel grazers die de enigszins giftige bladeren en twijgen willen eten. Paarden en pony's eten geen vogelkers, runderen en schapen alleen de verse uitlopers, in aanvulling op hun gewone dieet. Wanneer de struik een hoogte heeft van meer dan anderhalve meter, zijn de takken zo houtig geworden dat hij 'veilig' is voor begrazing. En wanneer de struik afgezet wordt, loopt hij weer krachtig uit. Zelfs delen van wortels zijn in staat weer scheuten te vormen. Kortom, een lastige soort om in het gareel te houden, laat staan vanaf te komen.

Vogelkers in Oranjezon

In Oranjezon komt de Amerikaanse vogelkers volop voor. Hoe hij er terecht is gekomen is niet helemaal duidelijk, maar we veronderstellen dat de zaden door vogels zijn binnengevlogen. De zaadbronnen zouden wel eens heel dichtbij gestaan kunnen hebben, omdat het vermoeden bestaat dat in het aangrenzende Oranjebosch de vogelkers ooit is aangeplant, special voor de zaadwinning en vermeerdering van de soort!

In Oranjezon wordt al meer dan vijftien jaar geprobeerd de vogelkers in toom te houden. Met gericht beheer lukt dat enigszins, zo blijkt uit evaluaties van 1997, 2000 en 2004. Het beheer bestaat uit traditionele kap van kleinere bosjes, gevolgd door begrazing. Jaarlijks is circa vijf hectare in de begraasde gebieden op deze wijze vrijgemaakt van vogelkers. Op deze plaatsen is de uitbreiding nagenoeg tot stilstand gekomen. Maar buiten deze gebieden gaat de uitbreiding gewoon door.

Bij het opstellen van een beheerplan in 2004 is een integrale inventarisatie uitgevoerd van het voorkomen van de Amerikaanse vogelkers in Oranjezon. Gekeken is naar de bedekkinggraad en de grootte ten opzichte van de overige vegetatie, om aldus inzicht te krijgen in de dominantie en de mogelijke wijze van bestrijding. Er is een indeling in klassen gemaakt waarbij iedere klasse staat voor een bepaalde kenmerkende toestand en voorkomen van de vogelkers.

Oppervlakten Amerikaanse vogelkers 2004

Bedekkingspercentage (%)	Omschrijving	oppervlakte (in ha)
0	geen vogelkers	134,1
0	geen vogelkers, bovenetage naaldbos	0,7
0-10	enkele verspreide exemplaren	65,1
0-10	enkele verspreide exemplaren, bovenetage loofbos	1,1
0-10	enkele verspreide exemplaren, bovenetage naaldbos	20,2
10-25	verspreide kleine groepen	47,7
10-25	verspreide kleine groepen, bovenetage loofbos	6,3
10-25	verspreide kleine groepen, bovenetage naaldbos	1,8
25-50	vogelkers mede dominant	19
25-50	bedekking: vogelkers mede dominant, bovenetage loofbos	7,7
25-50	bedekking: vogelkers mede dominant, bovenetage naaldbos	10,6
50-75	vogelkers dominant	9,1
50-75	vogelkers dominant, bovenetage loofbos	5,9
50-75	vogelkers dominant, bovenetage naaldbos	2,3
75-100	(vrijwel) gesloten vogelkersbos/struweel	16,4
75-100	(vrijwel) gesloten vogelkersbos/struweel, bovenetage loofbos	43
75-100	(vrijwel) gesloten vogelkersbos/struweel, bovenetage naaldbos	1,4
totaal		392,4

► Foto Huibert Simons.
Geplagde voormalige
vogelkerslocatie.

Hoewel de vogelkers in vrijwel het gehele gebied voorkomt, veroorzaakt hij niet overal evenveel problemen. Het zijn met name de duingraslanden en delen met duinstruweel, waar we de inheemse soorten niet willen laten verdwijnen onder een monotone laag vogelkers. Op andere plekken, daar waar loofbosontwikkeling een doel is, fungeert de vogelkers als pionier en aanjager van de successie. Na jaren groeien eiken en berken boven de vogelkers uit en vormen een bovenlaag waaronder de vogelkers in de schaduw blijft en in vitaliteit terugloopt. Bestrijding van vogelkers op dergelijke plekken laten we achterwege.

Harde aanpak

In 2008 is de bestrijding van vogelkers in Oranjezon fors geïntensiveerd en qua aanpak toegesneden op de lokale omstandigheden en mogelijkheden. Je zou kunnen spreken van een zero tolerance aanpak.

In de begraasde gebieden, waar hier en daar grotere vogelkersen voorkomen in verruigde duingraslanden, worden de struiken in het najaar geroid. Dat gebeurt met een klein kraantje dat de struiken in zijn geheel uit de grond trekt. In het daarop volgende groeiseizoen komen er volop zaailingen op (en scheuten uit worteluitlopers). Dat is een logisch gevolg van de gehanteerde methode, want door de beroering van de grond ontstaat een prachtig kiembod. In juli worden deze plekken

geklepeld waardoor de zaailingen die niet door het vee opgegeten zijn, kapot gemaaid worden. Alles wat daarna alsnog opkomt wordt handmatig uitgetrokken of gehakt. Dit is erg arbeidsintensief en gebeurt alleen in geselecteerde gebieden. Deze aanpak is alleen zinvol als er gedeceerd te werk wordt gegaan.

Op plaatsen waar 100% vogelkersstruweel voorkomt, is in 2008 als proef begonnen met het rooien van alle vogelkersen. Deze plekken zijn groter dan bovengenoemde, waar het om individuele struiken ging. De handmatige aanpak is hier niet haalbaar. Daarom wordt na het uitlopen van zaden de zode met een kraantje met een zogenaamde puinbak afgeplagd. De zode is doorgaans slechts enkele centimeters dik, en het meeste zand valt door de spleten van de bak direct weer op de grond. Alle houtige materialen, zaailingen en wortels worden afgevoerd. Begrazing door vee vormt de belangrijkste nazorg.

In de dennenbossen is de aanpak van vogelkers eenvoudig en doeltreffend, maar arbeidsintensief: pendikke zaailingen worden handmatig door vrijwilligers verwijderd. Begrazing door vee is (nog) niet in alle dennenbossen aan de orde.

Er zijn droge duingraslanden die niet begraasd worden, ofwel omdat ze buiten de begraasde gebieden vallen, of omdat ze zo steil zijn dat het vee er niet uit zichzelf naar toe trekt.

Deze stukken worden zo mogelijk periodiek gemaaid en de opkomende vogelkersen worden handmatig kort gehouden. Vanaf 2009 willen we schapen gaan inzetten, op een kortstondige en intensieve manier. De bedoeling is op deze delen de schapen drie maal de zaailingen en uitlopers af te laten vreten, om zo de vogelkers uit te putten. Een schaapherder kan zijn schapen de steile hellingen opdrijven, waar koeien het laten afweten. Ten opzichte van de maaimachine zorgt een schaapskudde voor natuurlijker overgangen tussen hoge en lage vegetaties.

In duin- en heidegebieden elders in het land worden in toenemende mate schapen en ook geiten ingezet om de Amerikaanse vogelkers te bestrijden. Daar waar veel ruimte is en er niets te verliezen valt, bijvoorbeeld in zware vogelkersstruwelen, is het jarenlang intensief begrazen een mogelijkheid om van de vogelkers af te komen. In Oranjezon kiezen we hier niet voor. Lokaal plaggen is onze meest rigoureuze manier. Het gaat tenslotte maar om een paar honderd hectare en daar gaan we zorgvuldig mee om. Per toegepaste methode houden we de resultaten goed in de gaten. Over enkele jaren voeren we een nieuwe integrale inventarisatie uit en kunnen we zien in hoeverre onze inspanningen resultaat opgeleverd hebben.

De heer ir. H. Simons is hoofd terreinbeheer Noord van Stichting Het Zeeuws Landschap